

Medische misstanden

Wel of niet melden?

Co-assistenten begeven zich in het hart van de zorg. Als jonge dokters zien zij het dus ook als het niet goed gaat. Hebben zij in die gevallen evenveel verantwoordelijkheid als hun oudere collega's?

Wat te doen als de huisarts waar je co-schappen loopt verslaafd blijkt aan opiaten? Wat als een patiënt op tafel overlijdt na een medische fout die door de chirurg stilgehouden wordt? Of wat te doen als je de psychiater in bed vindt bij een wilsonbekwame patiënt? Eén ding is zeker: het co-schap verandert van het ene moment op het andere in een nachtmerrie. Dat dergelijke horrorscenario's niet zijn voorbehouden aan het witte doek, bleek in oktober vorig jaar toen bekend werd hoe het co-schap van een student van het AMC een dramatische wending had genomen. Een huisarts in Tuitjenhorn pleegde zelfmoord nadat de co een melding had gedaan bij het AMC en de Inspectie voor de Gezondheidsdienst als gevolg daarvan de huisarts op non-actief stelde.

Artsenkoepel KNMG

De 'zaak Tuitjenhorn' spreekt tot de verbeelding. Het verhaal werd breed uitgemeten in de pers en drukt ook opleiders met hun neus op de feiten, weet Matthijs Numans. "Toen het nieuws bekend werd, was ik nog geen maand hoofd van de afdeling Public Health en Eerstelijns Geneeskunde van het LUMC", zegt hij. In die hoedanigheid is Numans verantwoor-

delijk voor de co-assistenten in de eerste lijn. "Tuitjenhorn heeft de eerste maand van mijn werkzaamheden getekend. Naar aanleiding van het incident zijn wij alle procedures nagelopen. Want wat gebeurt er als een co een incident te melden heeft?"

Het blijkt dat artsenkoepel KNMG daar een helder standpunt over heeft. Toch zit de organisatie met de kwestie in de maag, zo blijkt. Een interview met de nieuwe voorzitter van het KNMG Studentenplatform zit er niet in. Na enig aandringen komt er wel een tamelijk formeel schriftelijk antwoord vanuit de Domus Medica in Utrecht, waar de organisatie kantoor houdt. De KNMG laat weten er allereerst van uit te gaan dat de co-assistent zich vrij moet voelen om situaties in de opleiding te bespreken. Mocht er een probleem zijn, dan moet de co-assistent zich in eerste instantie wenden tot de opleider.

"Het gaat erom dat de co-assistent ook op dit vlak professioneel gedrag aanleert", schrijft de KNMG in de e-mail. Daarbij hoort dat de co-assistent leert situaties ter sprake te brengen waar vragen of twijfels over bestaan, ook als die niet direct verband houden met patiëntveiligheid. Bij gevoeliger zaken of ernstige misstanden kan de co zich ook rechtstreeks wenden tot de begeleider van de faculteit. De

co-assistent zou, als de patiëntveiligheid in het geding is, zelfs de 'morele plicht' moeten voelen om dat te doen, vindt de artsorganisatie. De begeleider moet de situatie dan bespreken met de arts bij wie de student co-schappen loopt.

Tot zover de theorie. In de praktijk komt het regelmatig voor dat studenten op problemen stuiten tijdens hun co-schap. In veel gevallen gaat het om minder ingrijpende zaken. Vaak gaat het over de houding van de opleider richting patiënten, die anders is dan de studenten leerden. >

Farmacie

De studie farmacie in Groningen is op dit moment niet voorbereid op situaties waarin een stagiair op ernstige misstanden stuit. Er zijn geen protocollen voor, zegt docent en stagebegeleider Evelyn Schaapsma. "Onze studenten nemen wel deel aan intervisiegroepen om ze bewust te laten worden van morele grenzen. Er wordt ze ook geleerd om moeilijke situaties te bespreken met de betreffende zorgverlener of met iemand van de opleiding." Studenten die ernstige misstanden tegenkomen, zoals een apotheker die verslaafd is aan opiaten, kunnen zich volgens Schaapsma het best eerst tot de opleiding richten. De opleiding begeleidt de student dan verder, bijvoorbeeld richting de Inspectie voor de Gezondheidszorg.

Diergeneeskunde

Ook bij de studie diergeneeskunde is 'Tuitjehorn' niet onopgemerkt voorbijgegaan. De faculteit in Utrecht onderwijst sinds enkele jaren ook op het onderwerp 'professioneel gedrag' zegt decaan Anton Pijpers. Daarbij gaat het voor een belangrijk deel om het bespreekbaar maken van gedrag van anderen, feedback geven op gedrag en conflictbemiddeling. In de masterfase, tijdens de co-schappen, nemen de studenten ook deel aan intervisiegroepen.

Toch vinden studenten het soms erg moeilijk om kritiek te hebben op de gastheer. Pijpers begrijpt dat ook wel. "Vaak gaat de discussie erover of het voorschrijven van medicamenten wel echt nodig is. Co-assistenten willen dan geen zeurkous zijn door voor de zoveelste keer te zeggen dat ze dat anders hebben geleerd."

Om voor studenten een veilige sfeer te creëren heeft de faculteit september vorig jaar een Intern Meldpunt Professioneel Handelen en Dierenwelzijn ingesteld. Studenten kunnen daar - eventueel anoniem - melden. Pijpers: "We merkten dat studenten de problemen wel bespraken, maar dat met hun kritiek niets werd gedaan. Ook al heb je de discussie gevoerd, het morele probleem blijft dan bestaan. Het meldpunt fungeert als tussenlaag. Na de melding beoordelen wij of de student een punt heeft. En zo ja, dan kan de begeleider het gesprek aangaan."

Sinds de start van het meldpunt zijn er drie meldingen gedaan.

> Of het gaat over niet-beschikbare tijd voor begeleiding en beperkte supervisie.

En zelfs daarbij blijken co-assistenten moeite te hebben om zich uit te spreken, zo ervaart Marijke van Dijk, opleidingsdirecteur bij het UMC Utrecht. Ook dat instituut hield naar aanleiding van Tuitjehorn de eigen richtlijnen voor het melden van incidenten door co's tegen het licht. Van Dijk merkt de terughoudendheid doordat co-assistenten problemen vaak pas na het co-schap melden, soms zelfs pas maanden later. Dat studenten moeite hebben om incidenten te melden heeft een aantal oorzaken. "De co zit in een heel lastige positie", zegt Van Dijk. "Ze zijn in opleiding en ze willen een goede beoordeling. Ze willen graag positief opvallen en geen risico lopen door zich zeer kritisch te uiten. Co's voelen zich om die reden afhankelijk."

Onder controle

Op zichzelf is het overigens al een signaal als een student problemen niet met de eigen opleider kan bespreken, vindt Matthijs Numans van het LUMC. "We verkeren toch in de veronderstelling dat we de opleidingsplekken min of meer onder controle hebben; dat we zicht hebben op de opleidingsgeneigtheid van de gastgevende huisarts. Daar hoort bij dat co-assistenten alles moeten kunnen bespreken." Ook door gebrek aan ervaring is het moeilijk om incidenten te melden. Numans: "Waar gehakt wordt, vallen spaanders. Voor beginners is niet altijd in te schatten wat goed beleid is en wat niet. Jonge artsen moeten nog een referentiekader ontwikkelen van wat normaal is en wat niet." Alle faculteiten geneeskunde ondersteunen hun studenten daarbij, door het organiseren van intervisiegroepjes. Daarin worden studenten aangespoord hun twijfels te delen.

Overigens vinden niet alleen geneeskundestudenten het moeilijk om misstanden aan te kaarten. Ook hun collega's in de farmacie en de diergeneeskunde verkeren soms in onzekerheid (zie de kaders). Om die reden is de faculteit diergeneeskunde een intern meldpunt begonnen.

De kwetsbare positie van co-assistenten, en daarbij hun geringe ervaring, roept wel de vraag op wat van ze mag

worden verwacht als het een keer fout gaat in het zorgproces van de opleider. Uit de reactie van de KNMG blijkt dat co's daarin niet hetzelfde gewicht meetorsen als hun gediplomeerde collega's. Van artsen mag worden verwacht dat zij hun falende collega tot de orde roepen, dat ze incidenten en misstanden in de instelling bespreekbaar maken en dat ze zo nodig de Inspectie voor de Gezondheidszorg inschakelen.

Uit de reactie van de KNMG blijkt dat co-assistenten slechts een afgeleide verantwoordelijkheid hebben. Als er sprake is van gevaar voor de patiëntveiligheid, wil de KNMG dat de co-assistent daarvan melding maakt bij de begeleider van het opleidingsinstituut. Vervolgens moet die begeleider de vermeend falende opleider confronteren. 'Het is immers niet de student, maar de begeleider die bekwaam is en dus deze taak heeft', zo schrijft de KNMG. Op die manier blijft de co-assistent ook in de luwte. Hij of zij kan terugvallen op oudere collega's. Zo wil de artsenorganisatie ook oog hebben voor de kwetsbare positie waarin de co-assistent zich in zo'n geval bevindt.

Zowel Numans als Van Dijk heeft naar eigen zeggen nog geen ervaring met een geval à la Tuitjehorn. Wel hopen beiden dat de co-assistent in zo'n geval dezelfde verantwoordelijkheden oppakt als artsen, ook al is dat lastig.

Van Dijk heeft nog wel wat bemoedigende woorden voor co-assistenten die denken getuige te zijn (geweest) van een misstand. "Wij hebben tot taak een veilige leeromgeving te creëren. Daarbij

'Het is onze taak een veilige leeromgeving te creëren'

hoort dat we de co-assistenten leren dat ze nare situaties tegen kunnen komen. Denk ook aan gevallen van seksuele intimidatie. Maar dat zijn weer situaties die niet alleen voor co's moeilijk zijn om te melden. Daarin verschillen ze niet zo veel van hun collega-specialisten." <